

УДК 371.133

**ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ
З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ
В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ**

Олена Сокурєнко

У статті аналізуються поняття готовності вчителя до роботи з обдарованими учнями, професійно-педагогічної компетентності; визначаються мета, завдання, зміст, очікувані результати, форми та методи підготовки вчителів.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, освітнє середовище, безперервне професійне самовдосконалення, обдаровані діти.

**ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГОВ К РАБОТЕ
С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ И МОЛОДЕЖЬЮ
В ПОСЛЕДИПЛОМНОМ ОБРАЗОВАНИИ**

Елена Сокурєнко

В статье анализируются понятия готовности учителя к работе с одаренными учениками, профессионально-педагогической компетентности; формулируются цель, задачи, содержание, ожидаемые результаты, формы и методы подготовки учителей.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, образовательная среда, непрерывное профессиональное самосовершенствование, одаренные дети.

**PREPARING TEACHERS TO WORK
WITH GIFTED CHILDREN AND YOUTH
IN POST-GRADUATE EDUCATION**

Olena Sokurenko

The concept of teacher preparedness to work with gifted students, their professional and pedagogical competence are analyzed; goals, objectives, content, expected results and forms and methods of teacher training are defined in the article.

Key words: postgraduate pedagogical education, learning environment, continuous professional self-perfection, gifted children.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним із першочергових завдань гуманістично орієнтованої держави є сприяння розвитку молодого покоління, задоволення його освітніх і культурних потреб. Утілення в життя цих вимог вимагає від держави системних дій, спрямованих на пріоритетне ефективне вирішення проблем розвитку та

самореалізації кожної особистості. Значну роль у вирішенні цих завдань відіграє своєчасне виявлення та підтримка обдарованих дітей, максимальна реалізація їх задатків і здібностей, а також підготовка педагогів до роботи з ними.

Актуальність проблеми організації роботи з обдарованими дітьми і молоддю та підготовки педагогів до цієї

діяльності зумовлюється концептуальними положеннями та державними вимогами реформування освіти в Україні, спрямованими на становлення особистості дитини, розвиток її здібностей і обдаровань, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти й самореалізації особистості. Обласна Цільова соціальна програма розвитку освіти Миколаївської області на 2011–2015 роки передбачає забезпечення рівного доступу до здобуття якісної освіти всіх громадян, створення оптимальних умов навчання і виховання в закладах освіти всіх типів. Одним із напрямів виконання програми є робота з обдарованими і талановитими дітьми.

Отже, питання підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми й молоддю в післядипломній освіті та її системна організація відповідають сучасним тенденціям розвитку освіти в Україні. Сьогодні педагог має бути готовим до планування та організації роботи з обдарованими дітьми, інновацій та творчості в цій діяльності, володіти різноманітними засобами активізації здібностей учнів, систематично поповнювати знання, застосовувати в педагогічній діяльності особистісно зорієнтований підхід. Це зумовлює необхідність вивчення питання підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

Обраний напрям відповідає тематиці науково-дослідних робіт Інституту обдарованої дитини НАПН України та входить до складу науково-дослідної теми кафедри психології, педагогіки та менеджменту освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти «Шляхи підвищення професійної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти» (ДР № 0112 U 007543).

Дослідження та публікації, у яких започатковане вирішення зазначеної проблеми. Підготовку педагогів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю розглядаємо як важливий компонент системи післядипломної педагогічної освіти.

Підґрунтям досліджень у цьому напрямі є концептуальні ідеї гуманістичної парадигми освіти (Г. Балл, Є. Барбіна, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, Ю. Мальований, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Сухомлинський та ін.); фундаментальні положення педагогіки вищої школи (О. Абдуліна, А. Алексюк, І. Бех, І. Зязюн, Л. Кондрашова, А. Кузьмінський, О. Пехота та ін.); наукові теорії професійної готовності вчителя (А. Капська, А. Ліненко, О. Мороз, С. Сисоева та ін.).

Оскільки професійне вдосконалення повинне бути безперервним і відбуватися в післядипломній освіті, теоретичною основою дослідження стали психолого-педагогічні концепції саморозвитку вчителя (К. Абульханова-Славська, К. Артамонова, Г. Балл, Є. Барбіна, І. Бех, І. Зязюн, Г. Костюк, Н. Кузьміна, В. Лозова, Ю. Мальований, О. Пехота, К. Роджерс, С. Сисоева та ін.); особливості розвитку безперервної освіти та системи підвищення кваліфікації вчителів (В. Бондар, В. Маслов, В. Олійник, Н. Протасова, В. Пуцов, М. Романенко, В. Семиченко, Т. Сущенко та ін.); концептуальні положення розвитку професійної компетентності педагогів у процесі курсової підготовки (А. Вербицький, А. Даринський, В. Кучинський, В. Максимова, М. Нечаєв, А. Нікуліна, В. Ушакова та ін.).

Система післядипломної освіти є важливою і невід'ємною складовою безперервної освіти. Її метою є подальший розвиток особистості вчителя, забезпечення поглиблення, розширення й оновлення його професійних компе-

тенцій. Теоретичні засади розвитку системи післядипломної педагогічної освіти обґрунтовані у фундаментальних дослідженнях В. Бондаря, В. Киркалова, С. Крисюка, В. Маслова, Н. Протасової, П. Худоминського, Т. Шамової та ін. Концептуальні положення розвитку професійної компетентності педагогів у процесі курсової підготовки викладені в працях: А. Вербицького, А. Даринського, В. Кучинського, В. Максимової, М. Нечаєва, А. Нікуліної, В. Ушакової та ін. Питанням удосконалення роботи системи післядипломної педагогічної освіти приділяють увагу вчені: В. Бондар, А. Даринський, І. Жерносок, С. Крисюк, О. Купцов, В. Маслов, В. Пуцов та ін. Різним аспектам підготовки студентів та вчителів до роботи з обдарованою дитиною та молоддю присвячені дослідження О. Жосан, М. Федорова та ін.

У контексті організації роботи з обдарованими дітьми важливим є вивчення психологічних і фізіологічних особливостей дітей (І. Лернер, О. Матюшкін, В. Онищук, І. Унт та ін.); психолого-педагогічні дослідження творчості й обдарованості (А. Анастасі, Г. Айзенк, Е. Берн, Д. Богоявленська, Л. Венгер, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, І. Лернер, А. Матюшкін, В. Моляко, Дж. Роджерс, Б. Теплов, П. Торренс та ін.); вплив творчої діяльності педагога на розвиток здібностей і обдарованості вихованців та визначення форм і методів діагностики обдарованих дітей (Г. Айзенк, Р. Бернс, Ю. Гільбух, Л. Гоженко, І. Мостова, В. Рибалка, В. Чудновський, В. Юрченко та ін.).

Виклад основного матеріалу.

Сучасний педагог має бути готовим до планування та організації роботи з обдарованими дітьми, інновацій та творчості в цій діяльності, володіти різноманітними засобами активізації здібностей учнів, систематично поповнювати знання, застосовувати в

педагогічній діяльності особистісно зорієнтований підхід. Це зумовлює необхідність вивчення питання підготовки педагога до роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

У контексті проблеми підготовки педагога до роботи з обдарованими дітьми та молоддю необхідно уточнити сутність поняття «професійно-педагогічна спрямованість педагога на роботу з обдарованою дитиною», під яким розуміємо знання сутності та змісту роботи з обдарованою дитиною, усвідомлення особливостей її здійснення та доцільності проведення.

О. Жосан визначає знання та вміння, необхідні для забезпечення високого рівня професійно-педагогічної підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями. До загальнонаукових та фахових знань віднесена теорія відповідного предмета, основи суміжних предметів та вміння використовувати знання в процесі роботи з розвитку здібностей і обдаровань учнів. До фізіологічних та психологічних – знання вікових особливостей фізичного та психологічного розвитку школяра, психології навчання й виховання. До педагогічних та методичних учень відносить знання сутності педагогічного процесу, теорії і методики навчання та виховання школярів, наукової організації праці вчителя й учня [2].

О. Хаустова зауважує на необхідності створення освітнього середовища з особливими ознаками в системі післядипломної освіти. Воно має забезпечувати самоактуалізацію і самореалізацію вчителя в професійній діяльності. Учена визначає такі складові освітнього середовища, як: цільова, змістова, ресурсна, технологічна, управлінська та нормативна. Цільова складова передбачає спрямованість на мету і завдання розвитку особистості вчителя та ціннісну орієнтацію педагогічного процесу. Змістова

передбачає поглиблення акмеологічного, гуманістичного, аксіологічного, психологічного, національного та культурологічного наповнення змісту післядипломної освіти. Ресурсна складова є сукупністю фінансових, енергетичних, духовних, інформаційних, кадрових, матеріальних ресурсів, архітектурно-естетичних, санітарно-гігієнічних та психолого-педагогічних компонентів. Технологічна складова ґрунтується на доборі доцільних технологій для роботи з педагогами в післядипломній освіті. Управлінську складову утворюють організаційні структури управління закладами освіти, що спрямовуються на подальший розвиток педагогічних кадрів. Нормативна складова базується на нормативних документах, що регламентують процес післядипломної педагогічної освіти [6].

Таким чином, стимулювання професійного самовдосконалення вчителя з метою підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю відбуватиметься за таких організаційно-педагогічних умов: орієнтація на гуманістичні цінності; використання культурологічного підходу; створення освітнього розвивального середовища в системі післядипломної освіти; організація навчального процесу в період курсової підготовки та в міжкурсний період; усвідомлення педагогом необхідності цілеспрямованих якісних самозмін; застосування ефективних технологій та методів навчання [5].

Ефективними засобами підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю в післядипломній освіті визначено такі: упровадження особистісно орієнтованих форм викладання матеріалу (лекцій, прес-конференцій, лекцій-дискусій, лекцій-діалогів, проблемних лекцій); застосування ефективних технологій (інтер-

активного навчання, інформаційно-комунікаційних, проектних, арт-технологій, здоров'язбереження, саморозвитку) та інноваційних методів навчання (методу синектики, конкретної ситуації, «мозкового штурму», активних, ігрових, проблемних, інтерактивних методів тощо); участь у роботі творчих груп; вивчення перспективного педагогічного досвіду; оволодіння педагогічною діагностикою, навчання моделювання власної діяльності; проведення науково-практичних і теоретичних конференцій за участю науковців, викладачів-новаторів; складання та захист учителями індивідуальних програм професійно-особистісного зростання [1; 3; 4; 5].

Готовність педагога до роботи з обдарованою дитиною визначаємо як характеристику особистості педагога, що передбачає його здатність ставити за мету професійної діяльності розвиток здібностей і обдаровань учнів, проектувати шляхи та засоби підвищення ефективності роботи в цьому напрямі.

Проте за результатами роботи форуму «Формування компетентностей обдарованої особистості в системі освіти» за темою «Підготовка педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми та молоддю в системі освіти» на сайті МОШПО впродовж 2012 року виявлено необхідність підвищення рівнів психолого-педагогічних знань педагогів Миколаївської області за такими напрямками: сучасні наукові дослідження феномена обдарованості; діагностичний інструментарій для виявлення обдарованих дітей; методика проведення діагностики обдарованої дитини на різних етапах навчання; визначення типу та форми виявлення обдарованості; визначення пріоритетних завдань та складання індивідуального плану роботи з обдарованими дітьми; ефективні форми

та методи роботи з обдарованою дитиною; організація роботи з батьками обдарованих дітей. В умовах роботи малокомплектної сільської школи педагоги зустрічають труднощі в роботі з обдарованими дітьми у зв'язку з відсутністю штатної одиниці психолога.

Отже, метою підготовки педагога до роботи з обдарованою дитиною в післядипломній освіті має стати розвиток професійних компетенцій учителів, необхідних для здійснення окресленої діяльності.

Завданнями такої підготовки вчителя визначаємо:

1. Систематизацію знань щодо сучасних тенденцій та особливостей організації роботи з обдарованою дитиною; сутності структурних типів та особливостей прояву обдарованості дітей; сучасної діагностики виявлення обдарованої дитини й методики її проведення; ефективних форм і методів роботи з обдарованою дитиною.

2. Формування вмій та навичок особистісно орієнтованого підходу до організації навчально-пізнавальної діяльності обдарованих дітей; проведення діагностики обдарованої дитини на різних етапах навчання; визначення типу та форми виявлення обдарованості дитини, пріоритетних завдань і складання індивідуального плану роботи з обдарованими дітьми; добирання ефективних форм та методів роботи з обдарованою дитиною; розроблення програми роботи з батьками обдарованих дітей; створення умов, що сприятимуть підвищенню ефективності роботи з обдарованими дітьми; реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

3. Розвиток настанов до аналізу, інноваційності, самовдосконалення, креативності; усвідомлення важливості ранньої діагностики сфер вияву обдарованості дітей.

На вирішення окреслених завдань спрямовується діяльність співробітників

Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та Миколаївського регіонального центру Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України, який у березні 2012 року розпочав свою діяльність (постанова Президії НАПН України від 16.02.2012 № 1-7/3-77). Центр утворений за ініціатииви Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Мета діяльності Миколаївського регіонального центру Інституту обдарованої дитини – сприяння підвищенню рівня професійної компетентності педагогів Миколаївської області у виявленні обдарованості, навчанні, розвитку та вихованні духовно багатой, соціально активної, фізично здорової, творчої особистості дитини.

Завдання Центру:

- сприяти дослідно-експериментальним дослідженням Інституту, що пов'язані з освітою обдарованих дітей;
- поширювати досвід новаторської роботи з обдарованими дітьми;
- надавати консультації педагогам, психологам, керівникам навчальних закладів із питань розвитку обдарованості та реалізації інтелектуальних і творчих здібностей дітей;
- сприяти реалізації інноваційних проектів освітніх установ, спрямованих на розвиток і вдосконалення системи роботи з обдарованими дітьми в регіоні;
- надавати науково-методичну підтримку установам освіти, що працюють у сфері роботи з обдарованими дітьми.

Концепція діяльності в цьому напрямі ґрунтується на гуманістичних

засадах філософії освіти, педагогічної та психологічної науки, спрямованих на максимально повне врахування впливу людського чинника на психолого-педагогічний процес, максимально широкого охоплення питань пошуку, виявлення, розвитку й підтримки обдарованих дітей і талановитої молоді. Така система поглядів інтегрує міждисциплінарні наукові дослідження проблем обдарованості для підвищення ефективності цілісного розвитку особистості обдарованої дитини.

Практичне значення результатів дослідження. Співробітниками Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та Миколаївського регіонального центру Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України здійснюється системна робота щодо підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми та учнівською молоддю.

Проводяться консультації для педагогів, психологів, керівників навчальних закладів із питань психологічної та педагогічної діагностики обдарованості, розвитку і реалізації інтелектуальних та творчих здібностей дітей.

Надається науково-методична підтримка методистів районних та міських методичних кабінетів, що відповідають за роботу з обдарованою і здібною учнівською молоддю, із питань планування та організації роботи за вказаним напрямом. Як результат, методисти районних та міських методичних кабінетів Миколаївської області планують та здійснюють роботу з підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Плани роботи РМК (ММК) Миколаївської області з підготовки педагогів до роботи з обдарованою молоддю в наявності в Миколаївському регіональному центрі ІОД НАПНУ, звітна документація

надається щомісяця.

Працівниками Миколаївського регіонального центру Інституту обдарованої дитини НАПНУ систематично проводяться масові заходи для педагогів Миколаївської області.

Для ефективної організації діяльності Миколаївського регіонального центру, поширення інформації про заходи Інституту обдарованої дитини та Миколаївського регіонального центру, надання допомоги педагогам Миколаївської області у виявленні обдарованості, навчанні, розвитку та вихованні обдарованої молоді, поширення досвіду новаторської роботи з обдарованими дітьми створено сайт Миколаївського регіонального центру (<http://obdarovani.moippro.org.ua>). Він систематично поповнюється науково-методичними та інформаційними матеріалами. Статистичні дані свідчать, що сайт Миколаївського регіонального центру активно відвідують педагоги не лише Миколаївської області, а й інших регіонів України.

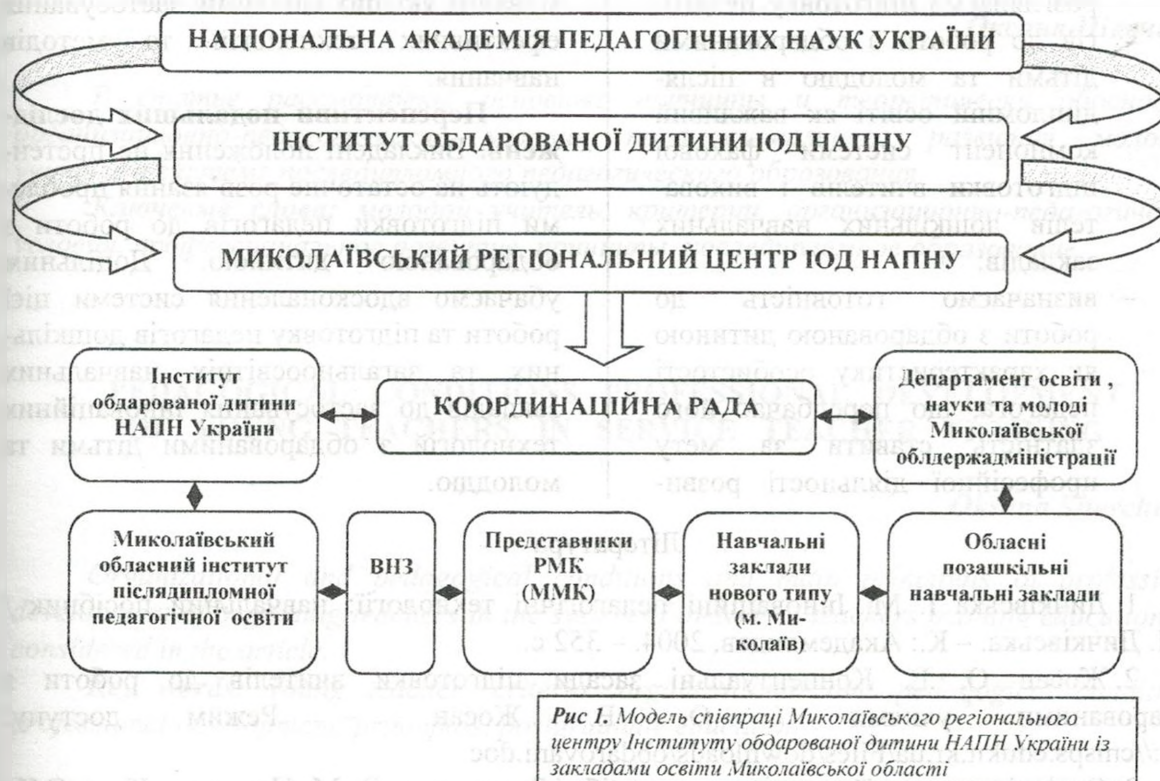
Упродовж 2012–2014 років на сайті організовано роботу форуму «Формування компетентностей обдарованої особистості в системі освіти» за такими темами: «Підготовка педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми та молоддю в системі освіти», «Підготовка педагогів до психодіагностики обдарованих дітей», «Профілактика емоційного вигорання обдарованої дитини в процесі самореалізації», «Теоретичні засади розвитку обдарованої особистості», «Психологічні механізми розвитку творчого потенціалу педагогів до роботи з обдарованими дітьми», «Навчально-дослідницька діяльність та винахідництво учнів», «Робота з обдарованою дитиною з особливими потребами» (Режим доступу: <http://forum.moippro.mk.ua/viewforum.php?f=21&sid=5979cd33296b0d64540c70b35>)

86550ef).

Із метою забезпечення координації діяльності Миколаївського регіонального центру Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України на території Миколаївської області створено координаційну раду. Вона є громадським об'єднанням без прав юридичної особи, що сприяє підвищенню рівня професійної компетентності педагогів Миколаївської області у виявленні, навчанні, розвитку та вихованні обдарованої дитини, а також сприяє здійсненню діагностичної, науково-методичної, дослідно-експериментальної, інформаційно-аналітичної, орга-

нізаційно-просвітницької діяльності Миколаївського регіонального центру на території Миколаївської області. Координаційна рада здійснює свою діяльність у взаємодії з органами місцевого самоврядування, включаючи муніципальні органи управління освітою, освітніми установами, розташованими на території Миколаївської області, зацікавленими громадськими об'єднаннями, організаціями, підприємствами.

На рис. 1 представлена модель співпраці Миколаївського регіонального центру Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України із закладами освіти Миколаївської області.

Працівники Миколаївського регіонального центру беруть участь у зйомках телепередач «Гість у студії» каналу «ТАК-ТВ» та Миколаївського обласного телебачення, публікують інформацію про діяльність Миколаївського регіонального центру в обласних газетах: «Відкритий урок», «Южная

правда», «Рідне Прибужжя».

Після опублікування в друкованих засобах масової інформації матеріали розміщуються на сайті Миколаївського регіонального центру (<http://obdarovani.moippo.org.ua/index.php/pro-nas-v-zmi>).

Підготовлено конкурсні матеріали та банерні експозиції для участі в

Четвертій Національній виставці-презентації «Інноватика в сучасній освіті» (16–18 жовтня 2012 р.), Четвертій Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2013» (28 лютого – 02 березня 2013 р.).

Висновки. Аналіз теоретичних досліджень підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю в післядипломній освіті та вивчення сучасного стану порушеної проблеми дозволили зробити такі висновки:

- необхідно оперативно реагувати на тенденції та перспективи розвитку галузі й досягнення педагогічної науки;
- розглядаємо підготовку педагогів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю в післядипломній освіті як важливий компонент системи фахової підготовки вчителів і вихователів дошкільних навчальних закладів;
- визначаємо готовність до роботи з обдарованою дитиною як характеристику особистості педагога, що передбачає його здатність ставити за мету професійної діяльності розви-

ток здібностей і обдаровань учнів, проектувати шляхи та засоби підвищення ефективності роботи в цьому напрямі.

Ефективність підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю в післядипломній освіті забезпечується за таких організаційно-педагогічних умов: орієнтація на гуманістичні цінності; використання культурологічного підходу; створення освітнього розвивального середовища в системі післядипломної освіти; організація навчального процесу в період курсової підготовки та міжкурсний період; усвідомлення педагогом необхідності цілеспрямованих якісних самозмін; застосування ефективних технологій та методів навчання.

Перспективи подальших досліджень. Викладені положення не претендують на остаточне розв'язання проблеми підготовки педагогів до роботи з обдарованою дитиною. Доцільним убачаємо вдосконалення системи цієї роботи та підготовку педагогів дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів до застосування інноваційних технологій з обдарованими дітьми та молоддю.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Жосан О. Е. Концептуальні засади підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями / О. Е. Жосан. – Режим доступу: <http://cmsps.edukit.kr.ua/Files/downloads/obdarovani.doc>
3. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
4. Педагогические технологии: учеб. пособие для студентов педагогических специальностей / Под общ. ред. В. С. Кукушина. – М.: ИКЦ МарТ: Ростов-на-Дону: МарТ, 2006. – 336 с.
5. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: науково-методичний посібник / [Пуцов В. І., Набока Л. Я., Ніколенко Л. Т.]; за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. – К.: ЦППО, 2007. – 228 с.
6. Хаустова О. В. Розвиток духовного потенціалу вчителя в сучасному освітньому просторі / О. В. Хаустова. – Режим доступу: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/p58.html>